

УДК 622.272 (497.11 Јелашница) (091)
930.253 : 622.272 (497.11 Јелашница) «1944/1968»

РУДНИК МРКОГ УГЉА "ЈЕЛАШНИЦА", У ЈЕЛАШНИЦИ КОД НИША
(1944 - 1968)

Рудник мрког угља први пут је пронађен на југоисточном делу села Јелашнице на улазу јелашничке клисуре на месту "Ждрело" на имању Алексе Вујића. Прва пробна бушења вршена су на месту Бећарев кладенац. Концесију за експлоатацију рудника добило је акционарско друштво из Белгије које је 1908. год. отворило рудник. Од механизације рудник је имао 3 центрифугалне пумпе од по 650 л-м, превоз и бушење је било ручно, а енергетски погон парњача. Радило се у три смене па је дневна производња била 24 тоне.

За време Првог светског рата рудник није радио, али већ 1916. год. Немци су почели са мањом експлоатацијом рудника. Експлоатација је трајала све до 1918 год. када су Немци приликом повлачења рудник затрпали и потопили. 1927 год. браћа Анђелковић из Црне Траве и Алекса Вујић из Јелашнице почели су са обновом рудника, међутим наишли су на нови угљени слој због чега се напушта стари поткоп. Истражни ходник по угљу је ишао у правцу југоистока око 1.000 метара. Угаљ се вадио изнад нивоа поткопа, дневна производња се кретала око 70-80 тона дневно.

У време кризе 1934-1935 године дневна производња је пала на 30-40 тона. Вујић и Анђелковић се разортачују 1934 године, али због финансијских тешкоћа Вујић је био принуђен да прода рудник. Рудник је купио француз Жорж Коаду 1. јуна 1936. године. Нови власник је подигао сопствену електричну централу што је омогућило да се производња повећа на 40 тона, а касније и до 120 тона дневне производње.

Рудник је 1939 године добио струју из хидроцентрале у Сићеву. У времену до 1940 год. механизација је била слаба, транспорт је вршен коњима, а превоз угља до станице вршио се са два "Вомаг" камиона и воловским колима.

Када је 15. марта 1942 године створено акционарско друштво са акцијама Прометне банке 60 % и Коадуа 40%, дневна производња је повећана на 190 тона.

На основу чл.5 и чл.9 Закона о акционарским друштвима 1942. године 24.априла Министарство народне привреде основало је акционарско друштво под именом: Рудник угља “Јелашница” А.Д. са седиштем у Београду.

Циљ друштва је експлоатација рударских терена. Друштво може откупљивати већ стечена права на експлоатацију постојећих рударских терена, задобијати права истраживања, подизати саобраћајна средства, зграде и инсталације, узимати учешћа у оснивању индустријских предузећа, која би употребљавала сировине овог друштва. Друштво може вршити и експлоатацију дрвета за покриће сопствених потреба а по Закону о шумама.²²⁵

Непокретна и покретна имовина рудника угља “Јелашница” у селу Јелашница пописана у Комисијском извештају о процени и инвестицији рудника угља “Јелашница” од 7. 8. и 9. маја 1946 године, чија вредност износи 3.963.727,41 дин. ради обезбеђења и заштите јавних интереса, одузета је и стављена под контролу Земаљске управе народних добара у лицу представника одсека ЗУНЦ-е у Нишу инжињера Татомира Будисављевића до доношења одлуке о кривицама лица оптужених као народни непријатељи, јер именовани чланови управног, односно надзорног одбора, рудника угља “Јелашница” су радили за немачку ратну привреду. Пресудом Народног суда за Београдски округ ово предузеће је конфисковано у корист државе.

Управни одбор су сачињавала следећа лица:

1. Владета Савчић, инжињер, као председник
2. Александар Ацовић, инжињер, као потпредседник
3. Жорж Куаду, инжињер
4. Миленко М. Савчић, архитекта
5. Коста Јанковић, апотекар

Надзорни одбор су сачињавала следећа лица:

1. Ева Новак, као председник
2. Димитрије С. Мирковић, као потпредседник
3. Др. Милован Ацовић, лекар
4. Цветко Симоновић, трговац

Од 1942-1946 године производња је све више расла тако на пример 1946. године произведено је 38.312 тоне.

Конфискацијом рудника после ослобођења настао је нагли развој. Увођењем механизације повећала се продуктивност рада што је довело до повећања дневне производње на 300 тоне.²²⁶

После национализације приватних привредних предузећа овај рудник је на основу решења Владе ФНРЈ 3219/49 почео са радом као друштвено привредно предузеће под фирмом: Рудник мрког угља “Јелашница” у Јелашници. Решењем Министарства финансија ФНРЈ бр.590 од 7.јануара 1950 године рудник је регистрован као привредно предузеће са основном делатношћу – производња мрког угља и споредном делатношћу – помоћне радионице и транспорт. Рудник

²²⁵ Правила рудника угља “Јелашница” А.Д. у Београду

²²⁶ Извештај о раду рудника до 1959 године

је основао и ресторан друштвене исхране који је регистрован код Привредног суда у Нишу септембра 1956 год. решењем 2495 као посебну грану делатности и посебним жирос рачуном.²²⁷ Овај чин говори о посебној брзи радника о чему говори приложени документ.

Народна Република Србија
МИНИСТАРСТВО РУДАРСТВА
Опште одељење
бр.1938
9.априла 1947.г.
Београд

препис
Предмет: Појединачно следевање хлеба најтежим рудар. радницима.
УПРАВИ РУДНИКА "ЈЕЛАШНИЦА"

У вези предлога нашег Министарства и Претседништва Владе НР Србије да се најтежим рударским радницима повећа дневно следевање хлеба, Министарство трговине и снабдевања НРС-план исхране под бр.9630 од 1.IV.1947г донело је решење да се привремено и изузетно од Наредбе о смањењу оброка хлеба бр.10136/47 рударским радницима рудника:

Ј е л а ш н и ц а

који су најтежим пословима као и јамски копачи, помоћници копача, возачи, бушачи, багеристи или у топоницама, код пећи у лигницама, флотацијама, рафинеријама, генераторима, или задара пећи, заваривачи термичких вазосницама, код котлова за дестилацију нафте и у дестилацији живе, а разврстани су у потрошачку категорију Р-1 може додељивати поред дневних количина хлеба од 650.- гр. јоп и посебна количина од 150 гр. (односно у одговарајућој количини брашна или у зрну) тако да укупна максимална количина не би прелазила дневно предвиђених 800 гр. хлеба.

Ове додатне количине неће се напред наведеним радницима издавати на картама, него на посебном списку снабдевања и те ако се издаје брашно или у зрну, онда једанпут месечно.

Остали радници који раде у руднику а разврстани у у потрошачку категорију Р-1 а нису као физички радници ангажовани на напред побројаним пословима имаће и даље 650 гр. хлеба, као што је и наредбом предвиђено.

Обавештавајући вас о предној одлуци Министарства трговине и снабдевања НР Србије управа рудника уз сарадњу Синдикалне подружнице треба да определи, који радници заиста више напред побројане послове те саме на њих има да се примени ово појединачно снабдевање у хлебу.

Управа рудника у вези предлог ступиће одмах у везу са надлежним Скружним одбором како би се ова одлука Министарства трговине и снабдевања НР Србије спровела у дело, с тим што ће се учином извести ово Министарство.

Смрт фашизму - Слобода народу

В.Д. НАЧЕЛНИКА СЕКРЕТАРИЈАТА
правни референт,
Иван Младић с.р.

м.п.

Черан је препис оригиналу

В.Д. директора,
инж. Јулиј Визко

РУДНИК УГЉА "ЈЕЛАШНИЦА"
11.априла 1947.г.
Јелашница
п.Нишка Ваља

РУДНИЧКО СЛУЖБЕНИЧКОЈ ЗАПРУЗИ - ОБДЕ
МЕСНОЈ СИНДИКАЛНОЈ ПОДРУЖНИЦИ - ОБДЕ

Достављамо вам предни распис Министарства о повећаном следевању хлеба најтежим рударским радницима, с молбом на поступак у погледу издавања истог.

С.ф.с.н.

В.Д. директора,
инж. Јулиј Визко

Решење о снабдевању радника храном 8. април 1947. године

²²⁷ Одлука Среског суда, Ниш, 20. септембар 1956 год.

Управа рудника је водила рачуна и о мотивацији рудара, тако што је проглашавала најбоље раднике за ударнике. Документ од 30.12.1947. године управо говори о великом броју предложених рудара за награде које је Управа додељивала у виду ударничких карти.

СПИСАК

радника рудника угља "Јелашница" који су у сагласности са Месном синдикалном подружницом, техничком управом рудника и конференцијом радника, преложени ради проглашења за ударнике поводом свогодишњег такмичења на производњи угља за период септембар- новембар 1947. г. и којима су предате односно обнове ударничке карте.

Ред. број	Радни број	Број карте ударн. снабдер.	Презиме и име	Звање	Потпис приматоца
НОВО ПРОГЛАШЕНИ					
1)	92	30277	Пауновић Стојадин	копач	Ђауровић Стојадин
2)	115	30278	Милошевић Милутин	возач	Милошевић Милутин
3)	148	30279	Бујић Влајко	копач	Бујић Влајко
4)	182	30280	Руџековић Бајрам	копач	Руџековић Бајрам
5)	203	30281	Рањеловић Радивоје	пом. копача	Рањеловић Радивоје
6)	175	30282	Симов Чедомир	возач	Симов Чедомир
7)	186	30283	Бранковић Слободан	пом. копача	Бранковић Слободан
8)	234	30284	Тешлер Карло	копач	Тешлер Карло
9)	60	30285	Ђејзуловић Аслап	возач	Ђејзуловић Аслап
10)	150	30286	Петровић Радивоје	пом. копача	Петровић Радивоје
11)	160	30287	Ђорђевић Драгољуб	возач	Ђорђевић Драгољуб
12)	186	30288	Ђеремијаш Стјепан	копач	Ђеремијаш Стјепан
13)	302	30289	Грковић Азир	копач	Грковић Азир
14)	94	30291	Младеновић Благоје	пом. копача	Младеновић Благоје
НОВА ПРОГЛАШЕНИ					
15)	53	30214	Чоловић Марко	копач	Чоловић Марко
16)	58	14954	Бабић Миле	копач	Бабић Миле
17)	58	14911	Радојичић Милош	копач	Радојичић Милош
18)	74	14934	Дачевић Станко	копач	Дачевић Станко
19)	134	14924	Аврамовић Светислав	копач	Аврамовић Светислав
20)	290	30217	Чакић Мате	копач	Чакић Мате
21)	50	14960	Станић Миле	копач	Станић Миле
22)	54	14961	Петровић Зарије	копач	Петровић Зарије
23)	69	14957	Благојевић Миливоје	копач	Благојевић Миливоје
24)	80	14948	Маклар Стеван	копач	Маклар Стеван
25)	97	14958	Здравковић Павле	копач	Здравковић Павле
26)	239	30221	Џекић Тихомир	возач	Џекић Тихомир
27)	251	14927	Младеновић Боровоје	пом. копача	Младеновић Боровоје
28)	284	14928	Стаменковић Трандафило	копач	Стаменковић Трандафило
29)	288	14942	Ајдаровић Мурсељ	копач	Ајдаровић Мурсељ
30)	114	14919	Чавловић Вожа	копач	Чавловић Вожа
31)	116	14916	Татомир Андрија	копач	Татомир Андрија
32)	137	14943	Петровић Дубемир	копач	Петровић Дубемир
33)	247	14925	Милошевић Хранислав	копач	Милошевић Хранислав

30. децембра 1947
Јелашница

ДИРЕКТОР.

Списак предложених рудара за награде 30. 12 1947. године

Ликвидација рудника мрког угља “Јелашница” у Јелашници је одређена решењем СО Ниш бр.9514/67 од 5.априла 1967. године. Списак корисника којима је пренето земљиште рудника у редовној ликвидацији у вези са продатим односно пренетим грађевинским објектима:

1. Стамбено предузеће Ниш (стамбена изградња)
2. ЗУП “Браћа Тасковић” Ниш (радионице,купатило)
3. Месна заједница Јелашница (биоскоп)
4. Основна школа Јелашница (зграда управе)
5. Пољопривредна задруга “Јелашница” (магацин,месара продавница,гаража).

Ликвидациони поступак је завршен 1968. године.

Фонд је преузет од Ликвидационе комисије 1970 год. Грађа је смештена у 26 кутија. Фонд садржи 52 повеза и 82 књиге. Грађа обухвата период од 1944 до 1968 год., а садржи контролне листове досијеа радника, личне картоне, карте, мапе, записнике, деловодне протоколе и пратећу преписку.